

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2019. október 14.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

2019. október 14. 8:00

**I. SZÖVEGÉRTÉS
ÉS
ÉRVELÉS VAGY GYAKORLATI
SZÖVEGALKOTÁS**

Időtartam: 90 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Fontos tudnivalók

90 perc áll rendelkezésére ahhoz, hogy megoldja a **szövegértési feladatsort** és megírja az egyik rövid **fogalmazási feladatot**. Ügyeljen arra, hogy idejét arányosan ossza meg a szövegértés és a fogalmazás között (például 60 perc – 30 perc)!

Ha a megoldott feladatokban javítani akar, akkor a javítani kívánt szót / szavakat húzza át, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig írja le újra!

Szövegértés

Olvassa el figyelmesen a szöveget, majd a kérdéseket!

Válaszait gondos mérlegelés után írja le! Egyértelműen és szabatosan fogalmazzon!

Ha javít, egyértelműen tegye!

Ügyeljen a helyesírásra! Ha bizonytalan, használjon helyesírási szótárt!

Érvelés vagy Gyakorlati szövegalkotás

A két feladat közül az egyiket kell megoldania!

Ha munka közben mégis elkezd egy másik feladatot is, az előzőt húzza át!

A kifejtésben vegye figyelembe a feladatban adott szempontokat!

Bátran fogalmazzon önálló véleményét, ahol azt kéri a feladat!

Írását gondosan szerkessze, helyesírását ellenőrizze a szótárból, ha bizonytalan!

Jegyzeteket, fogalmazványt, vázlatot készíthet, de ügyeljen arra, hogy azok elváljanak a kész fogalmazástól! (Húzza át a vázlatot, fogalmazványt!)

Fogalmazása 120-200 szó terjedelmű legyen!

Eredményes munkát kívánunk!

Szövegértés

*Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!
Egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő bekezdés számát.*

Tatár Zoltán: Beszédfelismerés a bűnüldözésben

(1) A mindennapi életben milyen tulajdonságokra következtetünk a beszédből? Hol és hogyan érintkezik az emberi beszéd vizsgálata és a bűnüldözés? E kérdésekre válaszoló sajátos terület a kriminalisztikai fonetika¹, amely az igazságszolgáltatásban bűnjelként kezelt hangfelvételeken lévő emberi beszéd elemzésével foglalkozik. Fő célja ismeretlen személyek azonosítása beszédhang alapján. Az első beszélőazonosítások fültanúk vallomásai alapján készültek. Az egyik első feljegyzett eset 1660-ban történt Angliában William Hulet ügyében. Hulet-et azzal vádolták, hogy ő végezte ki I. Károly királyt, és egy fültanú vallomása alapján az esküdtszék elítélte. Később kiderült, hogy az azonosítás hibás volt, mert a valódi elkövető beismerte tettét. Amerikában a hallás alapú beszélőazonosítás akkor vált általánosan elfogadott bizonyítási módszerré, amikor 1907-ben egy áldozat a bűntény elkövetésekor elhangzott mondatok alapján azonosította a tettest.

(2) Igazi áttörést jelentett a beszédelemzésben az 1930-as években kifejlesztett spektrográf nevű eszköz, amely papírlapra lerajzolva tette láthatóvá a beszéd egyes jellemzőit. E rajzok, az úgynevezett spektrogramok révén új lehetőségek nyíltak a beszélő azonosításában is. A spektrogramok segítségével dolgozta ki a hanglenyomat-azonosítás módszerét Lawrence G. Kersta az 1960-as években. A hanglenyomat azonosításának elméleti alapja az, hogy a beszédről készült spektrogram éppen olyan egyedi jellemzője az embernek, mint az ujjlenyomata.

(3) Kersta az eredményei alapján úgy gondolta, hogy 99%-os hatékonysággal helyes megállapítás tehető a bíróságon a beszélő azonosságának kérdésében. Ezt azonban más vizsgálatok nem támasztották alá, sőt ennek az ellenkezője vált tudományosan elfogadottá: az emberi beszéd – noha az egyénre jellemző – nem annyira egyedi, mint az ujjlenyomat. Ez a felismerés az 1990-es évektől általánosan elfogadott tudományos állásponttá is vált, így a hanglenyomatok összehasonlításának módszerét azóta önmagában nem tartják alkalmasnak igazságügyi beszélőazonosításra.

(4) A fonetikai alapú beszélőazonosítás során a szakértők egy ismeretlen ember beszédét hasonlítják össze egy ismert személyazonosságú ember beszédével, és megkísérik eldönteni, hogy a két felvételen beszélő személy azonos vagy különböző. Az igazságügyi szakértők² összetett megközelítéssel vizsgálják a beszélőket. Módszereik között szerepel a közvetlen érzékelésre, azaz a felvétel meghallgatására épülő (hivatalos nevén) percepciós vizsgálat és a számítógépes hangelemző programok használata, sőt egyre elterjedtebbek az automatikus beszélőazonosító számítógépes alkalmazások is. Hallás alapján és számítógépes módszerekkel is elemzik a beszéd különböző jellemzőit, mint például a hangok és a prozódia – vagyis a hangerő, a hangsúly és a beszédtempó – sajátosságait.

(5) Ezen alapelvek mentén különböző lehetőségek vannak a beszélők összehasonlítására. A cél az, hogy a szakértő meggyőzően indokolja a véleményét. A fonetikai alapú beszélőazonosítás egyik lehetséges menete a következő: a szakértő kap egy hanganyagot, amelyen egy ismeretlen személy beszél. A feladat az, hogy azonosítsa őt, ehhez a szakértő hangmintát vesz fel egy vagy több gyanúsítottól. Ezzel olyan minta áll a szakértő rendelkezésére, amelynek a segítségével össze tudja vetni a spontán beszédben előforduló egyéni jellegzetességeket és az azonos

¹ kriminalisztika: a bűnügyek felderítésével, kinyomozásával foglalkozó tudományterület; fonetika: a nyelvtudománynak a beszédhangokkal foglalkozó részterülete

² igazságügyi szakértő: valamely hatóság (pl. közjegyző, rendőrség, ügyészség) megbízása alapján tudományos szakvéleménnyel segíti a tényállás megállapítását

szövegkörnyezetben lévő kifejezések, illetve azonos hangkörnyezetben lévő hangok jellemzőit is.

(6) A hangminták összehasonlítása során a szakértő vizsgálhatja a beszélő nyelvhasználati szokásait, például kedvelt kifejezések használatát, szünetek, megakadások előfordulását, a hangképzési sajátosságokat, beszédhibákat, hangmagasságot, a prozódiai jellegzetességeket, sőt még az olyan nem verbális elemeket is, mint például a torokköszörülés, köhögés vagy esetleg egy nagy sóhaj.

(7) A beszélőazonosítást különböző tényezők nehezíthetik, például egy szót ugyanaz a személy különböző időpontokban különbözőképpen ejtethet ki, zajos lehet a felvétel, vagy egyszerre többen beszélnek, rövid a vizsgálható beszéd, illetve az is előfordulhat, hogy a gyanúsított elváltoztatja a hangját. További nehézséget jelenthet, hogy az egyéni kiejtés változatos lehet ugyanannál a beszélőnél, illetve az is, hogy különböző beszélők között is lehetnek nagyfokú hasonlóságok.

(8) Az egyéni kiejtés változatossága és a különböző személyek beszéde közötti hasonlóságok miatt esetenként nem könnyű bizonyítani a beszélők azonosságát. A szakértői gyakorlatban elterjedt értékelési mód az azonosítás bizonyosságának mértékét meghatározó valószínűségi skálák alkalmazása, amelyeknek a megállapításai például a következők lehetnek:

A kérdéses személy és a gyanúsított

- (a) nem azonos,
- (b) nagy valószínűséggel nem azonos,
- (c) valószínűleg nem azonos,
- (d) azonossága sem nem bizonyítható, sem nem kizárható,
- (e) valószínűleg azonos,
- (f) nagy valószínűséggel azonos,
- (g) azonos.

(9) A beszélőazonosításban is igény mutatkozik a statisztikai elemzésekre. A statisztikai grafikonok, ábrák nagy szerepet játszanak az eredmények bemutatásában is, mert ezekkel a következtetések helyessége a bíróság előtt is jobban bizonyítható. A statisztikai módszerek alkalmazása hozta magával később a valószínűségi arány kiszámítását. Ennek lényege, hogy a szakértő megállapítja, mekkora az esélye annak, hogy a két beszélő azonos vagy különböző. Általában ez az elv az alapja a számítógéppel vezérelt automatikus – a vizsgálatok során fonetikus szakértő nélkül is alkalmazható – beszélőazonosító alkalmazások értékelési módszereinek is, amely független a nyelvtől és a hangátviteli csatornától (telefon, mikrofon, diktafon) is.

(10) A hangfelvételeket fonetikai alapú profil készítésére is használni lehet, hiszen a beszédhullámok olyan információkat is tartalmaznak, amelyek alapján következtetni lehet a beszélő egyes fizikai (nem, életkor) és pszichikai jellemzőire vagy esetleg szokásaira (pl. stresszes állapot, félelem, dohányzás). Az alaphang magasságára az életkor előre haladtával a nőknél jellemző a mélyülés, férfiaknál az emelkedés. Idősebb korban a magánhangzók időtartama megnyúlik. Az alaphang rezgéseiből következtetni lehet a beszélő stresszes állapotára. A hosszú időn keresztül tartó dohányzás károsítja a hangszalagokat is, amelynek következményei kimutathatók a hangszínképen is. Speciális eset az, amikor magyarul beszélő nem magyar anyanyelvűnek az anyanyelvét kell megállapítani az akcentusa alapján.

(11) Az apró jelekből azonban nem egyszerű pontos következtetéseket levonni a beszélő egyes jellemzőiről. Egy magyar kísérlet eredménye szerint egyszerű hallás alapú vizsgálattal a beszélő személy életkora becsülhető meg a legbiztosabban, de ez is mindössze csak 68,72%-os eredményességgel. Egy beszélő profiljának elkészítéséhez, azaz főbb feltételezett tulajdonságainak, személyiségjegyeinek összeállításához hozzásegíthetnek ezek a fonetikai eredmények, de a fonetikai alapú profilkészítés tudományos igényű módszertana Magyarországon még nincs kidolgozva.

(12) A kriminalisztikában fontos szerepe van a fonetikai alapú vizsgálatoknak. A beszélőazonosítás tudományos módszertanának kidolgozása már közel nyolc évtizedes múltra tekint vissza. A fonetikai alapú profilkészítés területén Magyarországon irányelvek vannak, de még több kutatásra van szükség tudományos megalapozottságú szakvélemények készítéséhez.

Forrás: <http://e-nyelvmagazin.hu/2011/08/30/kriminalisztikai-fonetika/>, e-nyelvmagazin, 2011/3. A feladathoz igazított szöveg.

1. Egészítse ki legalább két-két szóval az alábbi két hiányos mondatot az 1. bekezdés információi alapján! Ügyeljen arra is, hogy a két kiegészített mondat nyelvi szempontból is helyes legyen!

A kriminalisztikai fonetika különböző eljárásainak az a fő célja, hogy megállapítsák

..... ügye alapján

igazolható, hogy a hangazonosítás már évszázadok óta alkalmazott módszer a bűnügyi eljárásokban.

2 pont	
--------	--

2. A kriminalisztikai fonetika történetében fontos kérdés volt annak megállapítása, hogy mennyire megbízható az ismeretlen személyek hang alapján történő azonosítása. Egészítse ki a táblázatot a 2. és a 3. bekezdés információi alapján!

	Az 1960-as évek álláspontja	Az 1990-es évektől elfogadott álláspont
Mennyire használható törvényszéki bizonyítékként a hanglenyomat-azonosítás módszere?		
Hogyan viszonyul az ujjlenyomat egyediségéhez a hanglenyomat?		

4 pont	
--------	--

3. A beszélő(k) nyelvhasználatának milyen sajátosságai okozzák azt, hogy nem mindig egyértelmű a beszéd azonosítása a bűnügyi eljárásban? Emeljen ki két tényezőt a szövegből! Válaszát egész mondatban fogalmazza meg! (7)

— _____

— _____

2 pont

4. Az alábbiakban az ismeretterjesztő szöveg stílusának általános jellemzését olvashatja. Emeljen ki ezen megállapítások közül három olyan jellemzőt, amelyet a kriminalisztikai fonetikáról szóló szövegre is érvényesnek tart! Mindegyik állítását igazolja a szövegből vett konkrét nyelvi példával, idézettel!

Az ismeretterjesztő szöveg stílusának jellemzője a precíz megfogalmazás, a szakkifejezések és definíciók, meghatározások használata. Törekszik a tény- és adatszerű megfogalmazásra, az áttekinthető, jól követhető logikával, belső utalásokkal fölépített szerkesztésre. Gyakran használ összetett mondatokat, amelyek célja az adott jelenség lehető legpontosabb bemutatása.

Általános jellemző	A kriminalisztikai fonetikáról szóló szövegből vett nyelvi példa

3 pont

5. A szöveg több különböző hangelemzési, hangazonosítási módszerről számol be. Keresse ki és írja be az adott módszer megnevezését a jellemző vonáshoz! (2, 4, 9)

a) Egy műszaki eszköz segítségével a beszéd egyes jellemzőiről a szakértők papírlapra lenyomatot készítenek.

Módszer megnevezése: _____

b) A módszer lényege az, hogy a szakértő meghallgatja a szöveget és tapasztalatai, tudása alapján elemzi azt.

Módszer megnevezése: _____

c) Az azonosítás valószínűségének aránya jól kiszámítható.

Módszer megnevezése: _____

3 pont

6. Kapcsolja össze a bekezdések szerkezeti-tartalmi sajátosságaira utaló megállapításokat a megfelelő bekezdés számával! Egy számot nem kell sehová sem beírnia!

(2) (4) (6) (8) (11)

_____ A bekezdés a különböző beszédazonosítási módszerek felsorakoztatásával előrevetíti a következő bekezdések témáit.

_____ A bekezdés szövege az előző bekezdésben fölvetett, a beszélők nyelvhasználatából is következő azonosítási nehézségekre kínál a szakértői gyakorlatban elterjedt megoldást.

_____ A bekezdés az első mondatban megfogalmazott állítást támasztja alá statisztikai adattal, további megállapításokkal.

_____ A bekezdés utolsó mondatának megállapítását cáfolja a következő bekezdés 2. mondata.

4 pont	
--------	--

7. Magyarázza el két-két tartalmi elem felhasználásával, hogyan és milyen céllal alkalmazzák az alábbi eljárásokat a kriminalisztikai fonetikában! (7, 8, 10, 11)

a) valószínűségi skálák alkalmazása: _____

2 pont	
--------	--

b) fonetikai alapú profilkészítés: _____

2 pont	
--------	--

8. A 10. bekezdés összekapcsolja a beszédhangok egyes tulajdonságait a beszélő fizikai és pszichikai jellemzőivel, szokásaival. A 10. bekezdés alapján hozzon két konkrét példát arra, milyen következtetést vonhatunk le a beszélővel kapcsolatban beszédhangja sajátosságaiból!

a) A beszédhang tulajdonsága: _____

A beszélő ebből megállapítható fizikai jellemzője: _____

2 pont	
--------	--

b) A beszédhang tulajdonsága: _____

A beszélő ebből megállapítható pszichikai jellemzője / szokása: _____

2 pont	
--------	--

9. Döntse el az olvasott szöveg alapján az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! Írja a megfelelő betűjelet az állítás mellé, a táblázat 2. oszlopába! (I=igaz, H=hamis)

a) Magyarországon még csak az első lépések történtek meg a profilkészítés tudományos módszertanának megalapozásához.	
b) A beszéd prozódiai jellegzetességei közé tartoznak olyan nem nyelvi sajátosságok, mint például a beszédtempó vagy a sóhajtások, köhögések.	
c) A kriminalisztikai fonetikában kizárólag a hangok sajátosságainak elemzésére összpontosítanak.	
d) A beszélők azonosításának ma már vannak olyan módszerei is, amelyek nem igénylik fonetikus szakértő közreműködését.	

4 pont	
--------	--

10. Az utolsó bekezdés összegzi a szöveg főbb megállapításait. Jelölje annak a bekezdésnek a számát, amelyre az idézett mondat utal! Válaszát idézettel támassza alá!

a) *A beszélőazonosítás tudományos módszertanának kidolgozása már nyolc évtizedes múltra tekint vissza.*

Bekezdés: _____

Idézet: _____

2 pont	
--------	--

b) *A fonetikai alapú profilkészítés területén Magyarországon irányelvek vannak, de még több kutatásra van szükség megfelelő megalapozottságú szakvélemények készítéséhez.*

Bekezdés: _____

Idézet: _____

2 pont	
--------	--

Érvelés vagy Gyakorlati szövegalkotás

Az alábbi két feladat közül az egyiket kell megoldania!

Ha munka közben mégis elkezd egy másik feladatot is, az előzőt húzza át!

Fogalmazása 120-200 szó terjedelmű legyen!

Érvelés

Napjaink leggyorsabban elérhető és legjelentősebb információforrása az internet. A mai diákok számára is magától értetődő, hogy egy-egy témakör önálló feldolgozásához a világháló különféle keresőprogramjait hívják segítségül. Az adatok sokaságából azonban első kattintásra nem feltétlenül a fontos, valóban figyelembe vehető információ jelenik meg, egy témakör árnyalt és szakszerű feldolgozása több gondolati erőfeszítést, alaposabb kutatómunkát igényel.

Ön szerint a középiskolás korosztályt melyik internetes keresési stílus jellemzi? Inkább megelégszik az elsőként megjelenő információkkal, vagy tovább vizsgálja az adott témakört, keres és válogat a találatok között? Álláspontját 3-5, jól elkülöníthető érveléssel fejtsse ki, hivatkozzon a felvezető szöveg valamely megállapítására és személyes tapasztalatára is!

VAGY

Gyakorlati szövegalkotás

Elbutít-e a közösségi média?

Úgy tűnik, a közösségi oldalak olyan közösséget teremtenek, ahol mind jobban hagyatkozunk mások értesüléseire, és azokat hajlamosak vagyunk kritika nélkül átvenni. A kritikai gondolkodást tehát feláldozzuk az idő oltárán – bízva abban, hogy mindig találunk majd olyasvalakit, aki a helyes választ tudja. Ez az attitűd azonban rendkívül veszélyes lehet, ugyanis nem fogjuk észrevenni, ha manipulálnak minket...

Forrás: Nyelv és Tudomány, 2014. március 1. <https://www.nyest.hu/hirek/elbutit-a-kozossegi-media>

Egy ifjúsági klub a közösségi média használatáról rendez vitát. Önt kéri fel, hogy indítsa el az eszmecserét egy rövid vitaindítóval. Vitaindítójában vessen föl legalább három, a közösségi média használatával összefüggő dilemmát, tegyen fel kérdéseket, utaljon személyes jó és rossz tapasztalataira! Vitaindítójában hivatkozzon a felvezető szöveg valamely megállapítására is! Ügyeljen a felszólalás formai szabályaira!

		pontszám	
		maximális	elért
Szövegértés		40	
Szövegalkotási feladat	Érvelés	10	
	Gyakorlati szövegalkotás	10	
Összesen		50	

dátum

javító tanár

		pontszáma egész számra kerekítve	
		elért	programba beírt
Szövegértés			
Szövegalkotási feladat	Érvelés		
	Gyakorlati szövegalkotás		

dátum

dátum

javító tanár

jegyző

Megjegyzések:

1. Ha a vizsgázó a II. írásbeli összetevő megoldását elkezdte, akkor ez a táblázat és az aláírási rész üresen marad!
2. Ha a vizsga az I. összetevő teljesítése közben megszakad, illetve nem folytatódik a II. összetevővel, akkor ez a táblázat és az aláírási rész kitöltendő!

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2019. október 14.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

2019. október 14. 8:00

**II.
MŰÉRTÉLMEZŐ
SZÖVEGALKOTÁS**

Időtartam: 150 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Fontos tudnivalók

Válasszon ki és oldjon meg egy feladatot!

Ha munka közben mégis elkezd egy másik feladatot is, az előzőt húzza át!

A kifejtésben vegye figyelembe a feladatban adott szempontokat!

Bátran fogalmazzon önálló véleményt, és adjon számot ismereteiről is!

Írását gondosan szerkessze, helyesírását ellenőrizze a szótárból, ha bizonytalan!

Jegyzeteket, vázlatot készíthet, de ügyeljen arra, hogy azok elváljanak a kész fogalmazástól!
A szövegbe is jegyzetelhet.

Ha a megoldott feladatban javítani akar, akkor a javítani kívánt szót / szavakat húzza át,
a helyesnek vélt szót / szavakat pedig írja le újra!

Fogalmazása 400-800 szó terjedelmű legyen!

Eredményes munkát kívánunk!

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Értelmezze a *Caesar és Abu Kair* című művet! Karinthy Frigyes két részből álló novellája két önálló történetet helyez egymás mellé. Értelmezésében keressen válaszokat arra, hogy – a sakkjáték mellett, amely mindkét rész cselekményében megjelenik – milyen más elbeszélői megoldások teremtik meg a szoros kapcsolatot az egymástól látszólag független részek között! Kifejtésében utaljon a sakkjáték szövegbeli jelentéseire és a mű példázatos (valamely elvontabb tanulságot hordozó) jellegére is!

Megoldása 400-800 szó terjedelmű legyen!

Az értelmezéshez kapcsolódó magyarázatok a szöveg után olvashatóak.

Karinthy Frigyes: Caesar és Abu Kair

I.

Azon időben találta fel valami vándor fakír a halhatatlan sakkjátékot, és a csodálatos mesterség lázba hozta egész Indiát. Az uralkodótól lefelé az út szélén hentergő leprás koldusig, mindenki sakkozott, a harminckét figura szabályszerű harca s e harc ezerféle lehetősége tüzelte és izgatta az elméket. Néhány év alatt tízféle megnyitást¹ analizáltak ki a sakktudósok és sakkszakértők, és akadtak már bajnokok, akik tíz játszmát vezettek egyszerre, és tábla nélkül is játszottak, bemondva a lépéseket.

De mindenkinél többet tudott és mindenkit megvert Abu Kair, a világbajnok, aki egész életét a sakkjáték titkainak megfejtésére szentelte. Már négyéves korában ismerte az alapszabályokat s tízéves korában megverte az ősz Hasszánt, aki addig a legjobb sakkozó hírében állott. Abu Kair azonban egész nap a saktábla mellett ült, elemezte a változatokat, és készült minden lehető ellenlépésre. Huszonöt éves korában verhetetlen bajnok volt, nem ismert nőt, kártyát, élvezetet, mindene a sakk volt. Sápadt arccal és égő szemekkel ült a tábla előtt: a sakkirodalom négy szakkönyvet és kilencszázharminc feladványt köszönhet neki.

Harminchat éves korában halt meg, csodálatos és szomorú, de életére jellemző körülmények között. Egy óriási világversenyt rendeztek éppen Bagdadban, és Abu Kair négy napon keresztül éjjel-nappal sakkozott, ötven játszmát vezetve egyszerre. A negyedik nap alkonyán felállott, homlokára jeges borogatást tett, és kiment a szobából, hogy levegőt szívjon.

Enyhe júliusi este volt, és Abu Kair a folyó felé közeledett. Szél emelgette a fák lombját, de Abu Kair nem érezte a szelet. Különös lázban égtek a szemei, szempilláit félig lehunyta, fűrgén, apró pillantásokkal nézegetett körül, és jobb kezének két ujja reszketve, óvatosan nyúlkaált előre, a levegőbe. Az ajka mormogott valamit.

Lent a folyó partján fiatal parasztgyerek ült, nem messze tőle beljebb, egy dombon szép leány heverészett, hason, koszorút fonva fűszálakból. A fiú sűrűn kacsingatott hátra, egyszerre csak felállt, és lassan megindult a leány felé. Szemeiben huncut fény csillogott, és már kinyitotta a száját, hogy szóljon. Ekkor egy száraz kéz fogta a nyakát, és visszarántotta. Ijedten pillantott fel, és tekintete az Abu Kair lázas szemébe botlott.

– Vissza – suttogta Abu Kair indulatosan –, megbolondultál? A paraszt² nem léphet hátrafelé!

A fiú hápogott valamit.

– Maradj itt, ahol ültél – suttogta tovább Abu Kair –, itt a legjobb helyen vagy. Előtted a futó folyó, nem üthet le téged, mert csak egyenesen szabad ütnie, egy irányban. Hátad mögött a királyné, az se üthet, mert ferdén annak se szabad ütnie, te ellenben, ha feljön ide a partra, az

¹ megnyitás: a két sakkjátékos által játszott sakkjátszma kezdeti szakasza

² itt: sakkfigura, más néven gyalog

utolsó sorba, sekket adhatsz neki, feltéve, hogy én védelek. Maradj csak a helyeden, királynét csinálók belőled.

A fiú meg se mukkant, mert azt hitte, varázslóval van dolga. Nem ismerte a sakkszabályokat, s nem tudta, hogy ezek szerint a tábla utolsó vonalára felvezetett parasztból királyné lesz.

Abu Kair égő szemekkel, reszkető kézzel állt mellette, és vadul nézegetett körül.

– Aha - mondta és rekedten nevetett. – Oda nézz, a túlsó partra, nem látod?

A fiú nem látott még semmit.

– Mert kezdő vagy – mondta Abu Kair jóakarattal. – De engem nem vezetnek félre. Ott túl, ott a bokor mellett, azt hiszik nem látom, ott áll egy figura...

Ekkor jobban odanézett a fiú, és rémült kiáltás szakadt fel a torkából. A túlsó parton, egy bokor mögött, hatalmas tigris lapult meg, ugrásra készen, rájuk meresztett szemekkel. A leány már elfutott, megrettenve Abu Kairtól, most a fiú is futni akart.

– Itt maradsz, itt maradsz – súgta Abu Kair, és fogta a nyakát –, mitől félsz? Igaz, hogy a figura ló vagy tigris, mindegy... Igaz, hogy leüthetne a tábláról, mert kettőt léphet oldalt, egyet előre, de nyugodt lehetsz, nem üt le, hiszen látja, hogy én, a király, védelek. Ha ő leüt téged, én leütöm őt. Csak nem ad oda huszárt³ egy parasztert? A legrosszabb kombináció... ezt nem teszi meg velem, erős játékoskal szemben. És ha mégis... legföljebb feláldozlak téged, akkor pláne megnyerem a partit. A parti a fő, nem a figura.

De a fiúnak már elég volt, köszönte alássan, ő nem kívánta, hogy a nagy parti érdekében feláldozzák. Nagyot rúgott Abu Kair lábaszárába, kitepte kezéből a nyakát, és úgy eliramodott toronyirányában, mint a nyúl.

– Átkozott szamár – kiabált utána Abu Kair –, hát mitől félsz? Hiszen éppen rossz irányba futottál, a torony⁴ úgy leüt, mint a pinty, minden haszon nélkül. Vigyázz, a torony messzebb fut, mint te.

De a fiú nem félt a toronytól. Abu Kairt azonban a következő percben hátulról megtámadta a tigris.

– Haha - mondta gúnyosan Abu Kair, mikor két lépésnyiről látta, szemébe villogni az égő szemeket –, naiv lépés. Sakk! Nekem sakk! Gyerekes lépés! Gyenge játék!

Legyintett a kezével és nyugodtan, megfontoltan oldalt lépett egyet.

– Na, most mit csinálsz? – mondta gúnyosan és diadalmasan a tigrisnek, a kezeit dörzsölve. – Most hol adsz másik sakkot? Nincs, nem lehet, leüt a torony. Persze, nem vetted észre a tornyot a hátad mögött. Látod, barátom, tudni kell játszani. Most föladhatsz a partit. Véged van.

A tigris pedig ugrott egyet, leütötte Abu Kairt, és átharapta a torkát.

II.

Caesar tizennyolc éves koráig vidám és gondtalan életet élt, előkelő patríciusok lakomáin gyakrabban volt látható, mint a kollégiumban. A görög bölcsészet nem nagyon érdekelte, annál inkább a nők meg a kártya. De jól vívott és kitűnő társalgó hírében állott.

Azokban a körökben, ahol mint eljövendő államférfi számításba jöhetett, nem vették nagyon komolyan. Az bizonyos, hogy amaz előkelő család, amelyből származott és családjának kitűnő összeköttetései predesztinálták a politikai pályára, de Caesart sohasem látták a fórumon, viasztáblával a kezében, hogy feljegyezze nagy szónokok beszédeit, melyekből a retorika örök érvényű szabványait elsajátíthatja minden lelkes és törekvő fiatalember. Ezzel szemben tudott olyan intim és jellemző dolgokat az egyes emberekről, azok magánéletéről, amiket a fórumon nem szokás szellőztetni. Mindegyik szónokról tudta, hogy ki volt a szeretője, és ha valaki szóba

³ itt: sakkfigura, más néven ló

⁴ itt: sakkfigura, más néven bástya

jött, Caesarnak egy gúnyos és váratlan megjegyzése, amellyel meglepő világot vetett az illetőre, egyszerre elhallgattatott mindenkit. Félték tőle, és haragudtak rá.

Tizennyolc éves korában csinos összeghez jutván, hosszabb kéjutazást tett Indiába. Visszajövet hajóra szállt, hogy Görögországon keresztül térhessen hazájába. Ez alkalommal kalózok fogták el a hajót, a legénységet tengerbe vetették, Caesart pedig fogolyként vitték a kalózhajó fedélzetére, Ben Jusszuf kapitány elé.

A kapitány, aki előkelő nevelést szerzett Bagdadban, látván, hogy kivel van dolga, Caesart társadalmi állásának megfelelő modorban fogadta. Értésére adta ugyan, hogy foglyának tekinti, akit ha jónak lát, meg is ölethet, de tisztelte benne az úriembert, és szabad mozgást biztosított neki a fedélzeten.

Ben Jusszuf titokban örült, hogy intelligens ember került a hajójára. Szenvedélyes sakkjátékos volt, és számított rá, hogy Caesarban méltó játszótársára akadt. Egy este beszélni kezdett a sakkjátékról, nagy elragadtatással fejtegette, hogy India milyen halhatatlan érdemeket szerzett e játék felfedezésével és kultuszával. De Caesar, aki a sakkjátékot alig ismerte, legfeljebb futólag, egy-két játszmat kísérve, véletlenül, gúnyosan és gőgösen mosolygott. Ben Jusszuf kérdésére, hogy miért teszi ezt, kijelentette, hogy ostobaságnak tartja az egész játékot, és mindenkit ostobának, aki míveli. Egyébként bár alig játszott eddig sakkot, nem hiszi, hogy volna Indiában vagy akárhol valaki, aki őt megverné, vagy csak eldöntetlent is ki tudna csikarni tőle.

Ben Jusszuf éktelen haragra gerjedve ezen a szemtelen és hencegő beszéden, már-már neki akart menni Caesarnak, de aztán türtőztette magát, s látszólag nyugodtan egy játszma sakkra szólította fel Caesart, oly feltétellel, hogy ha Caesar megnyeri a játszmat, visszaadja neki szabadságát; ha azonban elveszíti, a legnagyobb árboc legfelsőbb keresztfájára kötteti fel. Caesar könnyed és hanyag mosollyal, egy fejbiccentéssel fogadta el a feltételeket, és leült a sakktabla mellé, jelezvén, hogy kész azonnal állani a mérkőzést.

Ben Jusszuf, aki kardját maga mellé tette az asztalra, már az első lépéseknél látta, amit különben mindjárt sejtett, hogy egészen gyakorlatlan és kezdő játékosslal van dolga, aki sokszor még a legelemibb feltételeket is összezavarja, úgy, hogy néhányszor figyelmeztetnie kellett a helyes lépésre. De Caesar nyugodtan és fölényesen játszott tovább, mit sem törődve azzal, hogy egyik figuráját a másik után veszti el, csak arra ügyelve, hogy királyát védett és jó fedezékbe helyezze.

Jusszuf azonban nagy figyelemmel és makacs energiával játszott, azzal törődve csak, hogy mindenáron sarokba szorítsa ellenfelét, sehol módot nem adván neki védekezésre vagy pláne ellentámadásra. Miután néhány figuráját ravasz cselekkkel elütötte, ravasz és bonyolult, körültekintő kombinációba bocsátkozott, melynek célja az ellenséges király oly módon való körülzárása volt, amit a sakkban "matt"-nak neveznek, s ami a játszma végét, az ellenfél legyőzetését jelenti.

Fél óra múlva a kombináció sikerrel járt, Caesar királya körül egyre szűkült a gyűrű, egyik "sakk!" követte a másikat, s egyszerre felállt Jusszuf, húzott egyet, s így szólt: "Sakk-matt! Elvesztetted a játszmat!"

Caesar, aki füttyürészve húzgálta szorongatott királyát, nyugodtan nézett fel rá.

– Miért? – kérdezte és vállat vont.

– Miért! – hüledezett Ben Jusszuf. – Hát nézd meg a táblát. A királyod nem mehet sehová; ha ide megy, leüti a ló, ha ide megy, leüti a futó; ide nem mehet, mert itt a saját futód áll, és más helye nincs a táblán.

– A táblán nincs – mondta nyugodtan Caesar –, de itt van, a táblán kívül. – Ezzel nyugodtan felemelte királyát, s leállítván a tábláról, maga mellé állította az asztal szélére. – Folytasd, Ben Jusszuf.

– Te szerencsétlen – kiáltott Ben Jusszuf magánkívül –, de azt nem lépheti a király.

– Látod, hogy lépheti.

– De nem a sakkszabályok szerint! – ordított magánkívül Ben Jusszuf.
– De ezentúl ezek lesznek a sakkszabályok, el fogom rendelni! – kiáltott most már Caesar is, felugrott, elkapta az asztalon heverő kardot, s levágta Ben Jusszufot.

A megrémült legénység behódolt Caesarnak, aki mint a hajó új kapitánya, partra vitte a hajót, és rakományát eladta a normann kereskedőknek.

Forrás: Karinthy Frigyes: *Jelbeszéd*. Novellák.
<http://mek.oszk.hu/06900/06980/06980.htm#73>

Magyarázatok:

Caesar és Ben Jusszuf találkozása, továbbá Bagdad említése a szövegben szándékos kortévesztés (anakronizmus). Julius Caesar a Krisztus előtti első században élt, Bagdadot pedig az időszámításunk szerinti 8. században alapították. Ismert, hogy a térség arab meghódítása a 7. században veszi kezdetét.

Anakronizmus a normann kereskedők említése is. A normann kereskedők – akiknek a hajó új kapitánya eladta Ben Juszuf áruját – sem élhettek egyidőben Caesarral. A normannok a 9. század környékén jelentek meg Európában, dél-európai jelenlétük pedig csak a 11. századtól adatolható.

VAGY

MŰÉRTTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: ÖSSZEHASONLÍTÓ ÉRTELMEZÉS

Értelmezze, majd vesse össze a két költeményt! Foglalja össze, hogy a megjelenített közléstartalmak, érzetek miként kapcsolódnak az éjszaka-toposz jelentéseihez! Elemezze a szerkezeti, a képalkotási megoldásokat, utaljon a ritmikai, zenei sajátosságokra is! Megoldása 400-800 szó terjedelmű legyen!

<p>Dsida Jenő <i>A sötétség verse</i></p> <p>Ó, virrasztások évszaka! Vastagon fog a tinta, zordul. A rozsdalevű éjszaka már hatkor a kertekre csordul. Reves fák nyirka folydogál s te arra gondolsz: mennyi éved van hátra még? Jaj meg-megáll a láb, mert fél, hogy sírba téved. ... Mondd, kissé mártottál-e már hófehér cukrot barna lébe, egy feketekávés pohár keserű, nyirkos éjjelére? S figyelted-e: a sűrű lé mily biztosan, mily sunyi-resten szivárog, kúszik fölfelé a kristálytisza kockatestben? Így szivódik az éjszaka beléd is, fölfelé eredve, az éjszaka, a sír szaga minden rostodba és eredbe, mígnem egy lucskos, barna esten az olvadásig itat át, hogy édesítsd valamely isten sötét keserű italát.</p> <p>1935</p> <p>Dsida Jenő (1907-1938)</p>	<p>Radnóti Miklós <i>Éjszaka</i></p> <p>Alszik a szív és alszik a szívben az aggodalom, alszik a pókháló közelében a légy a falon; csönd van a házban, az éber egér se kapargál, alszik a kert, a faág, a fatörzsben a harkály, kasban a méh, rózsában a rózsabogár, alszik a pergő búzaszemekben a nyár, alszik a holdban a láng, hideg érem az égen; fölkel az ősz és lopni lopakszik az éjben.</p> <p>1942. június 1.</p> <p>Radnóti Miklós (1909-1944)</p>
---	--

Forrás: Dsida Jenő: *Összegyűjtött versek és műfordítások*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1983. P.245.
Radnóti Miklós *összegyűjtött versei és műfordításai*. Osiris Kiadó, Budapest, 1999. P.202.

		pontszám		
		maximális	elért	
I. Szövegértés és érvelés vagy gyakorlati szövegalkotás	Szövegértés	40		
	Érvelés vagy gyakorlati szövegalkotás	10		
II. Műértelmező szövegalkotás	Tartalmi minőség	25		
	Nyelvi minőség	Szövegszerkezet	5	
		Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	10	
		Összesen	15	
Helyesírás		8		
Íráskép		2		
Az írásbeli vizsgarész pontszáma		100		

_____ dátum

_____ javító tanár

		pontszáma egész számra kerekítve	
		elért	programb a beírt
I. Szövegértés és érvelés vagy gyakorlati szövegalkotás	Szövegértés		
	Érvelés vagy gyakorlati szövegalkotás		
II. Műértelmező szövegalkotás	Tartalmi minőség		
	Nyelvi minőség		
Helyesírás			
Íráskép			

_____ dátum

_____ dátum

_____ javító tanár

_____ jegyző